

Ne vidim razloga, da bi moral biti umetnik boem. Če hočeš biti ustvarjalec, ni potrebno, da si boem. Ustvarjanje je plod vztrajnega dela. Veliko časa je treba preživeti v samotni, če hočeš, da se bo rodila umetnina. Iz dela v samotni, iz vztrajnega iskanja, iz tistega, kar te v notranjosti žene k novim potem, nastaja tista revolucionarnost umetnosti, ki razburja ljudi. In to je obenem zvestoba sebi, zvestoba resnici, za katero se bojuje umetnik, kot tudi duhovnik. Zato ne vidim razloga, zakaj duhovnik in umetnik ne bi mogla živeti v skladnosti. Mislim, da je prav v sedanjem času, ko se tudi v duhovnikih prebujata revolucionarnost v dobrem smislu, ta skladnost še bolj razumljiva. Sicer pa za inteligentnega vernika vse pridobljeno, bogato, pozitivno znanje in spoznanje v ničemur negativno ne vpliva na njegovo duševno ravnotežje, saj mu zato, ker veruje, ni treba odrivati od sebe avantgardnosti in živeti v nekakšni duševni razklanosti.

Biti Slovenec. Kaj se to pravi: biti Slovenec? Mene zmeraj moti poudarjanje slovenstva. Zame je slovensko v človeku samem, ne toliko v zunanosti. V človeku samem in ne v okolju, v katerem živi, ki mu narekuje določene oblike in določeno izpovedovanje. Menim, da je pri umetnosti poudarjanje slovenstva pretirano. Nemci ne bodo nikdar tako poudarjali: To je nemško! Pri nas pa stalno iščemo ta poudarek. Zame je že samo po sebi razumljivo, da se boš razlikoval od druge narodnosti v svojem delu. Že samo to, da bivaš s tem narodom, v tem okolju in v tej pokrajini, ti daje določene oblike in barve. Ne moreš zavestno reči: „Sedaj bom ustvarjal slovensko!“ To so poudarjali vesnani: Gaspari, Birolla; ti so imeli v programu slovensko slikarstvo. Dejansko pa so ustvarjali slovensko slikarstvo tisti, ki so hoteli evropsko slikarstvo, ki so hoteli doseči evropsko višino, — in to so bili Jakopič, Jama, Grohar, slovenski impresionisti.

† akad. slikar, prešernovec
s t a n e k r e g a r
v intervjuju s fr. rodetom,
znamenje I, 5

slikar stane kregar - in memoriam

Akademski slikar prešernovec, duhovnik STANE KREGAR, priznan kot največji slovenski slikar za Jakopičem, je umrl po hudem trpljenju 1. avgusta 1973, 68 let star. Pokopan je v Šentvidu nad Ljubljano.

ODŠEL SI. Ob večerni uri. Boleče, ker ti je bila bolečina poslednji brodnik čez Stiks v Eliziji. Tvoje barve so zasahnile, kot zasahne pod večer sonce v Zasavje, nekje tam za Šmarno goro, kjer so tvoji Romarji sedli k počitku.

Zdaj nam siješ le še od odstran. Skozi živoslepeče vitraže in mozaike v Škofji Loki, v Dražgošah, v Lesah v Beneški Sloveniji, v slovenskem Rimu, po premnogih slovenskih cerkvah in kapelah, doma in v svetu. Siješ s svojih neminljivih surealističnih platen, najčistejši in najduhovnejši slovenski surealist, siješ s svojih do osupljenja živih abstrakcij, siješ z risank, ilustracij, vinjet po Mohorjevih koledarjih in knjigah. Poslednjič skoz steklena vrata v rimskem Sloveniku, ki nam jih odpirata tvoja svetca Ciril in Metod, pa z monumentalne tapiserije, ki si jo podaril Slovenikovi kapeli, kjer si nad kelihom Rešenja uzrl trojno podobo Cerkve: trpeče na levi, žive na desni, v sredini poveličane. In kaplje krvi Kristove, ki pojé ta najlepši moderni slovenski barvni triptih, ko padajo v kelih: svetu in nam in tebi posebej, mojster, je bil in bo pomenilo bolečine, trpljenja, petkove tretje ure, ko je sonce potemnelo in so se skale stresle; pa pomenilo fanfar vstajenjskega Aleluje ob angelskem oznanilu: Vstal je!

ODŠEL SI, MOJSTER KREGAR. Ob tvoji smrti ni zahtela samo Ljubljana, tudi ne samo Slovenija, zahtel je ves slovenski svet — doma od Julijevecev do Goric, pred domačim pragom v zamejevju, pa razmetani slovenski bit v čezkontinentalnem zdomju. Mislim tisti slovenski svet, ki v teh usodnih časih zavestno čuti, kaj težkega in neskončno nenadomestnega predstavlja smrt SLOVENSKEGA UMETNIKA. Ker si bil, mojster Kregar: umetnik in učenik; podobar in duhovnik; čudodelnik barve in pesnik upodobljene besede.

Enega največjih cerkvenih slikarjev naših dni te je pri pogrebni maši zval ljubljanski metropolit in nadškof Jožef. V ljubljansko Delo pa je A. Bassin pogumno zapisal, da se ob tebi „poslavljamo od predstavnika tiste likovne generacije, ki je v največji meri prispevala k razcvetu naše sodobne likovne kulture, poslavljamo se od za Jakopičem prav gotovo največjega slovenskega kolorista, od umetnika — avantgardista, ki se je marsikdaj povsem sam zoperstavil in utrl pot novim mladim prihajajočim in razvijajočim se močem. V tem je bila in ostaja njegova ustvarjalnost največja.“

Umetnostna kritika doma in v svetu ni štedila s priznanji tvojim stvaritvam. Zdomci smo te skopo poznali. Morda, ker se odgovorni med nami, iz bogsigavedi kakšnega bavavstva, niso nikoli potrudili, da bi nas seznanili z monumentalnostjo tvoje ustvarjalnosti. Ne vem. Domovina ti je dala za Kulturni praznik 1971 že zdavnaj zasluženo odliko: Prešernovo nagrado — prvemu duhovniku v povojnih letih. Pa si vendar ob vsem tem skromno molčal. Bolje: vedno znova govoril s svojim čopičem. Z vso pravljico mavrico svojih barv. S svetlobo, ki si jo ljubil. Z ritmom, ki si ga bil zanosno poln. S čezvarno razpetostjo ustvarjalnega genija, ki se ne ustavlja, ker preprosto prepere ne pozna.

ŽIV DAN ne bom pozabil dvojnega toplega, prelepega srečanja s teboj, mojster! Prvič tisto belo nedeljsko jutro v Narodni galeriji, ko sem te bil s kvartetom študentov talijevecev uzrl pred gotskimi Madonami. In smo se opogumili. Te ogovorili. Zazrl si se v nas s svojimi tako svetlimi očmi. Toplo nasmešnjen. S tihim, žametnim glasom, da ne bi motil posvečene skrivnosti slovenske ustvarjalnosti iz dni Janeza Ljubljanskega, si nam spregovoril o veličini slovenske gotike. Ko si nas potem spremljal po tivolskih stezah. Ki so nas s teboj, mojster, vedle na Rožnik. Kjer so se nam oči s tvojimi vred zapeljubele tja čez Barje, v Cankarjevo vrhniško plat, pa v od poldanskega sonca kot v prividu ožarjene Dolomite, in nazadnje tja gor v tvoj ljubljani Šentvid s Šmarno goro zada, kot za veselo srednjo kuliso najbolj veselega slovenskega odrišča.

POTEM je bil vojskinci čas. S prijateljem Marianom Tršarjem sva te obiskala v Plečnikovem Baragovem semenišču pri sv. Krištofu, kjer si takrat vedril pred pruskim Teslom z Jegličevimi škofovimi zavodi – mlade ljudi si tam seznanjal s črto, z mavrico, s soncem... Takrat sem predrzno vprašal, če tudi zate drži Cankarjev vzdih: „Pisanje mi je v muko...“ Pritrdil si. Ne bom pozabil. Takole: „Vsaka stvaritev je blagoslovljena z bolečino...“

Ko listam po spominih za teboj, mojster, se mi odpre Umetniški zbornik 1, ki ga je bil uredil tvoj in naš prijatelj Miha Maleš v tegobi vojne groze, nesrečnega 1943. leta. Tam je zapisano, kar si bil nekaj let prej povedal:

„ČLOVEK ni grob, v katerem ni življenja. Zato tudi ni nikdar zadovoljen s tem, kar je bilo. Vedno išče novih potov, ki naj pripeljejo do odkritja novega sveta, novih oblik, novih barv. Predmeti, sploh realni svet, ki nas obdaja, kakor tudi duševni svet nudi vsaki dobi bogato zakladnico skrivnostnih lepote, ki pa jih je treba vsakokrat posebej poiskati. Pot navadno pokaže predidolci. Vsako prejšnje odkritje vodi v novo. Tako moremo reči, brez vsake skrbi, da je v nekem smislu prav surrealizem nakazal nove možnosti v gledanju realnega sveta, ki nas obdaja, opozoril na podzavestno ustvarjanje. Tako je pripravil tla novi umetnosti, ki stremi za tem, kakor to pokaže moja slika Romarji, da se najde v sliki uravnovešenost razuma, volje in čustvovanja, kakor tudi uravnovešenost inspiracije in tehnike. Pri tem seveda nikakor neče zavreči pridobitev prejšnjega. Počasi torej odhaja iz čiste subjektivnosti k manj teoretičnemu, objektivnemu svetu. Pravim: počasi odhaja. Hočem s tem poudariti, da ni v mojem delu nikakih prenapetih skokov, kakor bi utegnil soditi površni gledalec. Zakaj skoro v vseh slikah še najдете odmeve surrealizma. V svojih zadnjih delih skušam čutne zaznave združiti z miselnimi in čustvenimi vrednotami v eno celoto, zgrabiti torej človeka in njegovo življenje v celoti.“

To se bere kot manifest. Ne samo tvoj, mojster, osebni manifest. To je manifest zavestne, evropsko slovenske umetnosti, kot si jo bil pozneje nazval in želel. In kot ti možjé, ki so ti bili 1971 volili Prešernovo nagrado, odliko utemeljé: „Stane Kregar je v svojem obsežnem in kvalitetnem opusu utiral slovenski umetnosti nova pota in tako prispeval velik delež k njeni afirmaciji v svetu.“

JE BILA VOJNA, ki te je vedla iz surrealizma v abstrakcijo? Ali toliko po nedolžnem prelite slovenske krvi med in po vojni? Ali morda absurd „socialistične stvarnosti“? Francetu Rodetu, ki je želel tvojo misel na Malrauxov krik, da je „umetnost malo pomembna pred bolečino in na žalost nobena slika ne zdrži pred madeži krvi...“, si zatrdil: „Dejansko. Kri je nekaj hujšega. Močnejša kot vsaka slika. Kri je strahotna obtožba človeštva. Toliko prelite krvi in človek pozabi na vse to.“

Kaj ti je bilo v misli, mojster Kregar? Koga si gledal v krvi? Katero kri si videl?

Ugibam. Mislim. Slutim. Nisi povedal. Nisi zapisal.

Odgovarjaš mi s čopičem: na poslednji svoji freski, na veličastni tapiseriji trojne Cerkve v Sloveniku – v tem toplém slovenskem hramu sredi Večnega mesta – z neslišnimi, živimi kapljami krvi Jezusove, ki padajo v kelih Rešenja počasi, počasi, počasi, vsak dan, vsako uro: čez bolečino slovenske Koroške, ki jo je trpel Pregelj; skoz genocid Rezije, Beneške Slovenije, od Lušarij do Trsta, ki ga toži Rebula; mimo utapljanja slovenskega življenja v Ameriki, v Avstraliji, ki mu pojó balade slovenski Orfeji zdomci, tja do slovenske prelite krvi v Begunjah, v peščenici za ljubljanskim Sv. Križem, po molčečih gozdovih po Rogu in hrastniških ridah in še kje...

Z VELIKIM trpljenjem te je bil na večer življenja obdaril Bog, mojster. Mirna je bila tvoja smrt. Zdaj slikaš pred božjim tronom in s svojim surrealizmom, z abstrakcijo, z vitražami in mozaiki, z ne vem čem še vsem, s tvojim ljubim Jakopičem vred prosiš mir in srečo in blagoslov za slovenskega umetnika, za ves slovenski rod: za onega doma, za tega za mejo in za našega za oceani.

Kar nas je vselej tako prevzelo, če smo se zazrli v tvojo sliko; če smo se zagledali v tvojo delavnico; če smo spremljali tvoj čopič po vitražah in mozaikih slovenskih božjih hramov, je bila – tvoja človečnost, mojster Kregar. Ki je danes skoraj ni. Ali pa vsaj tako majceno malo, da je že ne vidiš več. Ki so ti jo priznali vsi. Tudi nasprotniki. Ki jo je ob tvojem odprtem grobu na šentviški božji njivi izpovedala akademska slikarka Melita Vouk – Štih z besedo:

„Ob zadnjem slovesu želim obuditi spomin na njegovo toplo človečnost, ki je kljub samotnemu, izoliranemu in neutrudnemu snovanju našla čas za nasvet in vzpodbudno besedo... Spominjam se še enkrat pogleda tistih zelo svetlih oči, ki bi se v njih ujela modrina poletnega neba, tistih značilnih opazujočih oči slikarja; pogleda, ki je romal iz globin duševnosti – prek svetlih pokrajinj, skozi pisane okenske vitraže do vesoljskih višin in še dalje – svetlih oči, ki so videle vse barve pod soncem in še več...“ In kot je preprosto, pa globoko zajela vse tvoje življenje, mojster: „Trije mejniki očitno izstopajo iz vse Kregarjeve biografije: leto 1933 – Kregar študent se prvič pojavi v javnosti med praškimi Neodvisnimi; dvajset let pozneje, 1953 – Kregar kot zrel slikar pogumno prenese val kritike ob svojem prelomnem nastopu; in spet dvajset let pozneje: Kregarjevo pogumno srečanje s poslednjim trpljenjem...“

MOJSTER! Kaj naj ti rečem zdomec, daleč od tvojega groba, ki mi ni dano, da bi pobožno virgel nanj drobce prsti v tvoj spomin?

Rad bi, da bi bil v zdamskem umetniku, v ustvarjalcu, v kulturnem delavcu, ki spočenja in rodi svoje stvaritve v svobodi, vsaj kanec tiste človečnosti, ki si jo ti razširpal na široko, na globoko sejal.

BOG S TEBOJ, MOJSTER KREGAR!

nikolaj jeložnik

editorial

por jules michelet (1798-1874)

„¡LUZ! ¡Más luz todavía!“ Tales fueron las últimas palabras de Goethe. Esta frase del genio que espiraba es también el clamor general de la naturaleza que resuena por todos los ámbitos de todos los mundos.

Las palabras que pronunciaba aquel hombre poderoso, las repiten en el fondo de los mares sus humildes hijos, los menos adelantados en la vida animal, los moluscos, que no quieren vivir allí donde la luz no llega. Luz apetece la flor, que en pos de luz gira y sin ella languidece. Los animales, nuestros compañeros de trabajo, se regocijan o se afligen como nosotros, según que la luz llega o desaparece. Mi nieto, que tiene dos meses, llora desde que se acaba el día.

Paseándome este verano por mi jardín, oí, vi un pájaro que cantaba sobre una rama mirando el sol, que se ponía; dirigíase hacia la luz; estaba verdaderamente arrebatado. Yo también lo quedé al verle; nunca mis avencillas particulares me habían permitido for-

la luz - la noche

mar idea de que existiera una criatura tan inteligente, tan poderosa, tan apasionada... Vibraba todo mi ser al oír su canto. El pajarillo inclinaba ligeramente hacia atrás su cabeza y adelante el enhiesto pecho; jamás cantante ni poeta alguno alcanzaron tan cándido éxtasis. No era, sin embargo, el amor quien le inspiraba; la estación había pasado con exceso; lo que le hechizaba entonces era indudablemente el dulce sol, ¡el encanto de la claridad!

Bárbara ciencia; orgullo inconsciente el que rebaja y deprime a la naturaleza animada, el que de este modo separa al hombre de sus hermanos inferiores.

Yo dije al pajarillo llorando: "Hijo inocente de la luz, ¡con cuánta razón la cantas y la reflejas en tus himnos! La noche, que abunda para ti en asechanzas y peligros, se parece mucho a la muerte. ¡No puedes contar siquiera con que verás la luz de mañana!" Luego, pasando con la mente del destino del pájaro al de tantos y tantos seres que desde las profundidades de la creación suben muy lentamente hacia el resplandor del día, exclamé como Goethe y aquel pajarillo: "¡Luz, Señor, dadnos más luz todavía!"

pavle zidar, vid

(iz sklepnih strani istoimenske novele, ki je izšla 1972 pri mohorjevi v celju, kot 122. zvezek slovenskih večernic)

ŠLA SEM k staremu orehu. Grenko je zadišal, kakor da me je prepoznal.

Gospodar je sledil mojim prstom, ki so otipavali skorjo razgubanega debela.

Slepa, je odmislił proti nji.

Strmel je v moja črna očala.

Streslo ga je tam pri dnu življenja. Val njegovega usmiljenja se me je dotaknil.

Nismo ga posekali, je rekel gospodar.

Postaral se je, sem rekla, gube so narasle.

Star je, da, star.

Šla sem dol po vrtu v sadovnjak. Steza je tekla v isti smeri kot nekoč.

Iz čebelnjaka je vrelo utišano muziciranje na strunah. Čebele so prihajale in odhajale. Iz panjev je dišalo po medu.

Slap iz prosojnih čebeljih kril mi je tipal obraz.

Od čebelnjaka se je začela ugrezati dolinica kakor v sanjah. V jutrih je bila zmeraj poplavljená z meglicami. Sinj-kasto vijoličasti svet se je le počasi spreminjal v temnozelenelega, vlažnega.

Cvetovi češenj in jablan so se odpirali, v njihovih čašah pa so gnezdule čebele in me ogovarjale.

Zadišalo mi je po očetovi pipi in njegovem potu.

Pogrezava se globlje med jablane. V samo cvetenje belega. Vidim najčistejši sneg.

Pojdiva, pojdiva! mi šepeta spomin zraven mene.

Kam? vprašam.

V belo, odgovori spomin, ti ne veš, kaj je belo.

Ob nama je veslala Krka s svojimi valovi. Kakor nekoč. Kakor takrat... Isti zvok njenih vesel.

Vrnila sem se na dvorišče, kjer so me pričakovali moški glasovi.

Boste vstopili, gospa? Popili kozarec mleka za mojo mizo?

Gospodarjev glas se je prislanjal obme.

Veža je zadišala po dimu in toplih vonjih razpadajoče hrane

Prosim, sem rekla in prejela vabilo.

Žene nimam več, je povedal, ko smo čakali na njen glas.

To je moja sestra.

Posedli smo.

H kraju gremo, je rekel. Ko se človek naveliča jesti in spati, si zaželi svojega nehanja. To je pravično. Mlad sem mislił, da je smrt krivica življenju, danes vem, da je to usmiljenje, ki bi ga človek nikoli ne dal človeku, če bi vedel, kako je to nekaj najbolj resničnega.

Z možem sva grobno molčala, on pa je govoril.

To usmiljenje nam je dal On. On. On. On, ki je pravičen, tudi kadar ga človeška pamet zavrača kot krivičnika.

Veste, gospa, vso noč ni bilo sna. Včeraj komaj kaj. Jem ne več. Jed mi je odvratna. V jedi je volja do moči, jaz je pa nočem več. Koliko je bilo vašemu očetu, ko je umrl?

Dvainpetdeset.

Meni je dvainsedemdeset. Rudniki na Aljaski, v Arizoni. Obogatel pa sem nepričakovano. Na stavi za konje. Joj, kako sem se bal smrti! Molil sem kakor nor, da me ne bi zemlja vzljubila mladega, lepega. Saj veste, kaj sledi, če te mladega izvolijo zase bogovi. Zdaj vidim, da sem grešil. Zdaj, ko jo hočem, pa noče priti. Zvečer ji nastavim prazno dušo kakor pehar sv. Miklavžu, da bi dala noter svojo koso. Zjutraj je notri piškot. Noče me. In mama vaša, koliko je bila stara?

Dvainpetdeset.

Imeli ste, če se ne motim, tudi brata, kajne?

Da, ni ga več.

Ni ga, ni ga, me je ponovil in se zagledal v odsotnost. Ni moje žene, ni mojih sinov, ni, ni. Zmeraj isti odgovor na vseh okencih naših življenj: še ni, ali: ni. Nečesa ni, česa, pa ne vemo. Ali bomo kdaj zvedeli, gospa?

Ne vem, sem rekla.

Vidite, ne vemo, spet.

Verujete v Boga, gospa?

Da.

Jaz sem tudi, zdaj pa nimam več moči, da bi mu sledil v vse udarce, ki mi jih zadaja. Včasih sem vedel, zakaj tako, zdaj ne vem več. Vidite, spet ne vemo. Ne vemo, ali je res vse nesmiselno. Morda nas oslepi dvom. Kaj vem! Kaj pravi, gospa?

Ne vem.

Ali bi šli radi gor v sobo?

Ne bi, sem rekla.

Kakor hočete. Povedati moram, da ne pospravljamo, a če bi se radi srečali z začenjanjem same sebe, prosim.

Ne bi šla.

Gospa, še nekaj bi vas rad vprašal, če smem.

Prosim.

Ni treba odgovoriti, če nočete. Ali ste slepi?

Odložila sem očala.

Gospa, je dahnil, oprostite.

Nič, sem rekla, zakaj! Imate pravico, da veste, zakaj sem si prišla ogledovat svoj nekdanji dom.

Poklical vas je, kaj.

Da.

Lahko ste srečni. Da, to je vaš čas. To vam je dal Bog, ker ne dvomite. Ali ste podvomili vanj, ko je vse to prišlo nad vas?

Sem.

In potem?

Nič več.

Ah, kako je to dobro, dobro! Imeti vero, neskaljeno vero Vanj, ki je. Vem, vem, da je, samo, kje je? Kje? Jaz sem tako silno radoveden. Vse sem prebral, kar piše o njem. Ampak tam ga zame ni. Kje je On, ki je smiseln tudi, če oslepi človeka? Umrl bi rad, pa ne vem nič o vsem tem.

Rekla sem: Gospod, ali ste bili že kdaj obhajani s trpljenjem, ki je večje od vašega?

Zakaj?

Ste slišali za stisko, ki je vsaj malce večja od vaše?

Sem.

Ali vas ni to pomirilo, potolažilo?

Ne.

Pravite, da vas zapuščá volja, gospod, rekli ste, da je smrt veliko usmiljenje.

Je.

Rekli ste, da ga je dal Bog, ne človek.

Rekel.

Verujete temu, kar govorite!

A temu... Da. Ali mislite...? Kar verovati kakor otrok.

Otroci so prav zato srečnejši od nas, sem rekla.

Gospa...!

Gledal je v svojo odsotnost kakor prej, vanj se je natakala bela misel.

Odhaja, sva videla z možem. Dvignila sva se, segla z glasom vanj in odhajala.

Hvala, sem rekla.

In vam, in vam, in...

Sedli smo v koleselj. Pesek je zadrobil svojo dolgo uspavanko.

IZŠEL JE 2. ZVEZEK

XIII. LETNIKA

revije

meddobje

uredil in nanovo opremil

FRANCE PAPEŽ

vse bina

FRANCE PAPEŽ, ESCRIBIR * KAREL RAKOVEC, DREVO V MEGLI; VKLESANI GIB KOLENA * MANUEL MUJICA LAINEZ, MOJ LEPANT * FRANCE PAPEŽ, STRUKTURA POEZIJE VLADIMIRA KOSA * VLADIMIR KOS, DNEVNIK UGASLIH TRENUTKOV IZ FUDŽI * MILAN KOPUŠAR, APPARUIT HUMANITAS * ALOJZIJ KUKOVICA, PROBLEMI REVOLUCIJE V ETIČNEM POGLEDU * VLADIMIR KOS, RUMENO PISMO IZ TOKIA OB REBULOVI KNJIGI „SMER – NOVA ZEMLJA“ * GLEDALIŠČNIKI, ALOJZ REBULA – PILATOVA ŽENA

SLIKOVNA PRILOGA, POSNETKI S PREDSTAVE PILATOVA ŽENA

papeški dokument „mysterium ecclesiae“

ROTIM te pri Bogu in Jezusu Kristusu, ki bo sodil žive in mrtve, pri njegovem prihodu in njegovem kraljestvu: oznanjaj besedo, nastopaj, bodi prilično ali neprilično; prepričaj, svari, opominjaj z vsem potrpljenjem in učenjem“ (1 Tim 4, 1-2). S temi resnimi besedami je Pavel njega dni vzpodbujal svojega učenca škofa Timoteja, naj ne jenja oznanjati pravega nauka, opominjati in svariti vernikov prvih krščanskih občin, pa naj jim je povšeči ali ne.

Taistega vodila se drži Cerkev skozi vso svojo zgodovino. Veselo oznanilo, ki ga je prejela od Kristusa, oznanja vsemu svetu, ne le kadar ljudje takšno njeno oznanjanje hvaležno sprejemajo, marveč tudi kadar ji svet ta vredni opravke plačuje s preganjanjem, z zatiranjem. Bodi prilično ali neprilično. Posebej še se prizadeva za brambo razodetega nauka, kadar je nevarnost, da bi ga ljudje napak umevali ali celo popačili. Večina vesoljnih cerkvenih zborov je bila sklicana z namenom, da obranijo razodeti nauk pred zmotami svojih dni, kot tudi da ga obvarujejo napačnih razlag.

Po II. Vatikanumu je najvišja cerkvena učeniška oblast na vesoljno Cerkev naslovila že mnoga vodila in določila, s katerimi božje ljudstvo svari pred novodobnimi zmotami in razlaga z njimi pravi krščanski nauk. Najnovejši takšen dokument je bil v Rimu na svetlo dan 24. junija letos, na praznik sv. Janeza Krstitelja. Ta papeški dokument začinja go besede *Mysterium Ecclesiae* – Skrivnost Cerkev. S to označbo bo šel tudi v zgodovino cerkvenih dokumentov. Izdala pa ga je kongregacija za verski nauk (njega dni sv. oficij), ki jo trenutno vodi hrvaški kardinal Franjo Šeper. Potrdil pa je dokument Pavel VI. in velel, da se razglasi vesoljni Cerkvi.

MYSTERIUM ECCLESIAE je izjava omenjene kongregacije o nekaterih modernih zmotah dogmatske narave. Gre predvsem za zmote in napačne razlage o skrivnosti Cerkev, za dogmo, „v kateri je zaobsežen sam izvor katoliške vere, da se jasno pokaže v sedanjih zmedah idej, kakšna sta vera in nauk, ki ju morajo verniki trdno verovati“. Listina je najprej namenjena škofom, pa tudi vsem, ki so kakorkoli odgovorni za brambo razodetega nauka, predvsem duhovniki in teologi.

Preletimo na kratko to pomembno cerkveno listino, ki se začne s kratkim uvodom, konča pa z daljšim sklepom in vsebuje šest naglavnih zaglavij.

Prvo je nazvano *Ena Kristusova Cerkev*. Obrača se proti njim, ki zmotno trde, da Cerkev ni drugega kot skupek – resda razdeljen, a v določenem smislu vendarle en sam – cerkvá in cerkvenih skupnosti. Po tej zmoti resnične Kristusove Cerkev dejansko še ni: zato pa naj se šele ustvari, udejevati. Katoliška Cerkev v listini s ponižno hvaležnostjo do svojega ustanovitelja zatrdi in ugotovi, da je prav ona tista Cerkev, v kateri je v vsem polnem bistvu uresničena Kristusova Cerkev. Znova je to zatrdil že 2. Vatikanum, ko je pribil, da ima le katoliška Cerkev polnost sredstev zveličanja – zveličavni nauk in milosti, – s katerimi je Kristus obogatil svojo Cerkev. To pa ne pomeni, da bi Cerkev na svoji zemski poti ne bila potrebna nenehnega očiščenja, saj jo sestavljajo ne le sveti, marveč tudi grešni ljudje. Katoliška Cerkev tudi ne taji, marveč iskreno in z veseljem prizna, da je tudi v ločenih krščanskih skupnostih mnogo prvih resnice in svežosti, ki prav zato še bolj vabijo k združenju s katoliško Cerkvijo, ki ima vse te prvine v docelni polnosti. Ekumenizem ne sme graditi na brezbrizju, še manj pa ga pospeševati s tem, da bi sebi in drugim prikrival nesporno resnico: da je namreč od Kristusa ustanovljena Cerkev v vsej polnosti le ena, na Petru in na apostolih zgrajena Cerkev, se pravi – katoliška Cerkev.

Nezmotnost vesoljne Cerkev je naslov drugemu zaglavju. Bog je nekoč govoril ljudem po prerokih, slednjic pa po svojem Sinu Jezusu Kristusu, ugotavlja sv. Pavel. Kristus je to razodetje zaupal Cerkvi; pastirji, pa tudi preprosti verniki naj pa pomagajo nauk ohranjati, ga vedno globlje umevati in ga na življenje naobračati.

Prav zato pa je Bog obdaril celotno Cerkev z določeno mero nezmotljivosti v tem, kar vero in pravost zadene. Ta nezmotljivost se udejevati, kadar vse božje ljudstvo docela

jasno vzdržuje kakšno postavko določenega nauka. O tej nezmotljivosti je 2. Vatikanum zatrdil: „Vsa skupnost vernikov, ki imajo maziljenje Sv. Duha, se ne more motiti, ko verujejo; vsa skupnost kaže to svojo posebno prednostno pravico po nadnaravnem verskem čutu vsega ljudstva, kadar „od škofov do zadnjih vernikov“ (sv. Avguštin) dá enodušen pristanek v stvareh vere in pravosti“ (*Lumen gentium*, 12). S tem nadnaravnim čutom verniki globlje prodirajo v smisel razodetega nauka in ga polneje obračajo na življenje. Razumljivo, da gre ves ta razvoj pod vodstvom cerkvenega učiteljstva.

Drugače pa je, kadar gre za avtentično učenje, se pravi za učenje s Kristusovo oblastjo. Ta učeniška oblast po božji uredbi pristoji le pastirjem v Cerkvi, konkretno papežu in škofom. Ti vernikov ne uče le kot nekakšni izvedenci v verskih stvareh, kot teologi; ne: uče jih kot Kristusovi pooblaščenici, z njegovo avtoriteto, v njegovem imenu.

Zmotno je tedaj misliti, da je naloga cerkvenega učiteljstva le potrditi to, kar so verniki spoznali o razodetem nauku. To bi se reklo bistveno oslabiti vlogo cerkvenega učiteljstva. Cerkveno učiteljstvo lahko od vernikov zahteva verski pristanek na resnice, ki jih verniki še ne verujejo. Naš čas še posebej dokazuje to potrebnost, kajti med verniki je le prepogostna tolikšna zmeda o verskem in pravem nauku, da je v tej postavki poseg cerkvenega učiteljstva ne samo nujno potreben, marveč tudi nujno zaželen.

Tretje zaglavje o nezmotljivosti cerkvenega učiteljstva razpravlja o posebnem daru nezmotljivosti glede vere in pravosti. Nezmotljivost pa ni nikakšno novo razodetje; zato morajo duhovni pastirji porabiti vsa primerna sredstva, da se dokopljejo do spoznanja resnice, ki je zasežena v Svetem pismu in ustnem izročilu. Pri tej nalogi so cerkveni pastirji deležni posebnega varstva Sv. Duha, ki doseže višek, kadar z ukom božjemu ljudstvu posredujejo nezmotni božji nauk.

Vsak vsaj za silo poučen kristjan ve, da gre to opravilo v dveh smereh: po rednem najvišjem cerkvenem učiteljstvu, pa tudi po izredni poti: po vesoljnih cerkvenih zbora in s papeško besedo, kadar jo spregovori „ex cathedra“.

Ker pa so v zadnjih časih nekateri teologi začeli učiti, da je nezmotno cerkveno učiteljstvo omejeno le na razodeti nauk, listina *Mysterium Ecclesiae* spet poudari, da se nezmotno učiteljstvo Cerkev razteza tudi na vse, brez česar bi versko pravne nauka ne bilo mogoče zanesljivo braniti. Za zgled veljaj npr. nezmotna opredelitev pojma oseba, kot ga razložijo Cerkev, četudi je pojem sam po sebi sicer tvarina za filozofijo; a je spet, po drugi strani, z razodetim naukom tako povezan, da bi se Cerkev dejansko ne mogla končno javno izjaviti o nekaterih razodetih skrivnostih, če bi ne mogla tudi nezmotno določiti, kaj veljaj umeti pod pojmom „oseba“. Kdor bi torej poskušal dejavnost nezmotnega cerkvenega učenstva omejevati res samo na razodeti nauk, bi mu uresničenju poslanstva, ki ga ima, dejansko onemogočil. Versko-moralni razodeti nauk je resda prvenstveni predmet cerkvene nezmotnosti; a drugotno je v njenem okviru tudi vse, brez česar prvega ni mogoče zares učinkovito uresničiti.

Ena sodobnih zmot, ki jo zagovarja posebej znani teolog Hans Küng, je v tem, da prizna Cerkvi le nekakšno „temeljno“ vztrajanje v resnici; a da le-temu ne nasprotuje možnost, da se Cerkev v posameznih dogmah zdaj pa zdaj lahko tudi zmoti. Cerkev takšnega mnenja kratko in malo ne more sprejeti. Vse dogme, tudi one, ki ne zadevajo neposredno osnovni nauk o Bogu in Odrešeniku Jezusu Kristusu, marveč le takoimenovane obrobne skrivnosti, so prave dogme, ki jih je treba sprejeti in verjeti z božjo vero. Za vse dogme je porok ista božja nezmotna avtoriteta. Kdor tedaj le eno od njih odkloni, odklanja temelj, na katerem stoji le-ta in z njo vse druge.

S tem pa ne zanikamo, da niso dogme urejene po nekakšni hierarhični lestevici. Za Cerkev in za krščanstvo niso vse dogme enakšne važnosti. Cerkvene dogme so razvrščene kot nekakšni koncentrični krogi okrog osrednje resnice o Kristusu, Bogu in človeku ter slednjic o našem Odrešeniku. Bolj ko je kakšna dogma daleč od tega središča, manjša je njena pomembnost za krščanski nauk.

Peti postavki se dokument obrača proti napačnemu razlaganju nezmožnosti Cerkve. Bog nam je ljudem pač govoril lahko samo s človeško besedo, s človeku razumljivo podobo in pojmom, sicer bi ga človek ne razumel. Nekako priličiti se je moral Bog našemu načinu mišljenja in izražanja, sicer bi bil vsakršen stik med Njim in med nami dejansko nemožen. A kljub temu božje skrivnosti utegnejo tako preseči človeški um, da so še po razodetju nekako zavite v mrak in temnost. To dejstvo ima svojo posledico, ko hočemo s človeško besedo te resnice izraziti.

Neenkrat se nameri, da jih Cerkev spočetka izraža nepopolno, a zato ne napačno! Pozneje pa že popolnejše in bolj dognano. Mnogokrat tudi z obsodbo resnicam nasprotnih zmot še jasneje določi smisel pozitivnega nauka. Vsa ta dejstva upoštevajoč ugotavlja *Mysterium Ecclesiae*, „da so bile dogmatične formulacije cerkvenega učiteljstva že od početka primerne za posredovanje razodete resnice in da če ostanejo nespremenjene, bodo še naprej primerne, če se le pravilno razlagajo“. To pa seveda ne pomeni, da bi bile vse te resnice enako dobro povedane. Naloga teologov je, da razlože in natančno določijo smisel in vsebino obrazcev, četudi ostanemo pri istem obrazcu, ki ga je bila Cerkev že od vsega početka uporabljala. Vendar je Cerkev včasih razodeti nauk tudi drugače izrazila, ga oblekla v novo oblačilo, primernejše in razumljivejše novim časom.

Zmotno pa je – in proti takšni zmoti se listina, o kateri pišemo, posebej izjavi –, da bi dogmatične formule že napačno ne mogle zadosti določno izraziti resnice, marveč da ta posel opravljajo le približnostno, zato pač spremenljivo, tako da resnico v določeni meri zmeraj zmaličijo in spremene. Zmotno je tudi, da bi te formulacije izražale le nedoločeno, nejasno. To je pogubna zmot teološkega relativizma, ki docela napak umeva in razlaga pojem cerkvene nezmožnosti. Če Cerkvi priznam nezmožnost, ima to priznanje svoj smisel edinole, če Cerkev zares uči resnico!

Cerkev seveda lahko napreduje v spoznavanju resnice, a „smisel dogem je treba obdržati enkrat za vselej in nihče ga ne sme zavračati s praznim izgovorom, da bo prišel do njih globljega razumevanja“ (1. Vatikanum). Zato je zmotna tudi trditev, da bi Cerkev spričo napredka znanosti morala svojim dogmam dati drugačen pomen od tega, ki ga je do zdaj umevala in ga še umeva. Smisel dogme je končno veljavna, določen, nespremenljiv. Seveda pa bomo v naših časih razodeti nauk razlagali tako, „da bo zmogel govoriti duhu in srcu ljudi, katerim je namenjen“ (Pavel VI.).

Šesto, zadnje zagledanje pomembne cerkvene listine *Mysterium Ecclesiae* je nazvano Cerkev, deležna Kristusovega duhovništva. Dvojno duhovništvo poznamo v Cerkvi: splošno, po Petrovi besedi tudi kraljevsko; pa službeno ali hierarhično. Prvega duhovništva smo po krstu deležni vsi kristjani. Usposablja nas za opravljanje javnega bogoslužja v njegovih najrazličnejših oblikah, a vendarle samo v omejenem obsegu.

Je pa v Cerkvi tudi hierarhično duhovništvo, ki ga je bil ustanovil Kristus: njegova naloga je učenje, posvečenje in vodstvo božjega ljudstva. To duhovništvo daje svojemu nosilcu – posvečenemu duhovniku moč opravljanja novozavezne evharistične daritve, pri kateri se v Kristusovem imenu in v imenu vsega njegovega Skrivnostnega Telesa nebeškemu Očetu daruje sveta daritve.

In vendar se tu in tam dogaja, da si laiki laste pravico in oblast opravljanja evharistične daritve. Pri tem pojavu ne gre le za neko dejansko zlorabo; to početje je posledica preziranja cerkvenega nauka, po katerem so samo hierarhični duhovniki poklicani in usposobljeni za opravljanje te skrivnosti. Dokument zato pravi, „da je očitno, da verniki, ki bi si prisvajali oblast opravljanja evharistične daritve, pa niso posvečeni duhovniki, zagreše pravi atentat – dejanje, ki bi bilo ne le zares nedovoljeno, ampak tudi neveljavno“. S to obsodbo brezvestnega početja nekaterih laikov se sklede ekspozicijski del tega dokumenta.

Sledi sklepni del, ki se med drugim obrača tudi na teologe. Spominja jih na njihovo mesto in na naloge, ki jih imajo v Cerkvi. Opravljajo potrebno in važno delo pri raziskavi in globljem umevanju verskega nauka; če pa gre za nauk, o katerem se Cerkev še ni uradno izjavila, uživajo tudi potrebno znanstveno svobodo, ki je pač nujno potrebna, če hočejo postavljati domneve in nove poskusne rešitve.

Razumljivo, da ta svoboda ni neomejena in absolutna. Njene meje se začenjajo tam, kjer zadene ob nezmotno izražen razodeti nauk. Pred nezmotno formulacijo razodetega nauka pa veljaj tudi za teologe, še posebej zanje, samo eno ravnanje: ponižno in hvaležno sprejetje nezmotnega cerkvenega nauka in odločno razglašanje tega nauka tudi drugim; kajti prav od njih pričakujejo tudi drugi duhovniki, pa ne manj tudi laiki, jasnosti v teh časih duhovne zmede, ki pretresa svet in ki je zadel tudi nemajhen del božjega ljudstva.

A LOJZIJ KUKOVICA DJ

dogajanja

alojz rebula: sloveniku na pot

Sklep integralnega besedila nagovora na slavnostni akademiji v Pijevem avditoriju v Rimu, za blagoslovitev Slovenika, 19. junija 1973.

Toda kristjana v slovenskem prostoru zavezuje še specifika, ki je lastna malemu narodu, ki iz svojega tisočletnega hlapčevanja ni mogel dozoreti v več kot zakompleksano, preplašeno in labilno narodno zavest. Narodna zavest pri Slovencih je namreč ostala takšna do danes. Kristjan bo v tem primeru v svoji izbiri absoluten in v svoji zvestobi nepodkupljiv. Ne morda zato, ker bi bilo narodno čustvo samo na sebi danes, sredi divjanja nacionalizmov, vredno posebnega poveljevanja. Nasprotno, kristjanu, sinu velikega naroda, se bo zdelo danes vredneje svoj patriotizem krotiti v smer čim večje mednarodne odprtosti in vsečloveške univerzalnosti. Toda če gre za mednarodno neobstoje, biološko izkrevnel in kulturno neupoštevani narod, je stvar drugačna. Ne glede na naravni zakonik kristjana v tem primeru jasno obvezuje sama ideologija učlovečene Besede. Ta je svoj prvi blagor naklonila ubogim, ta je razglasila kraljestvo najprej za male, še več, samo sebe je poistovetila z najmanjšimi med svojimi človeškimi brati. Pomislimo zdaj na trajajoči genocid na Koroskem, na še trajajočo asimilacijo v loku od Trbiža do Trsta, na hitro utapljanje skoraj 100.000 slovenskih socialističnih emigrantov na evropskem zahodu: ali ni zvestoba temu slovenskemu bratu zvestoba ponižanemu in razžaljenemu, manjvrednemu in odrinjenemu, torej samemu Sinu človekovemu, trpečemu med nami, kakor sicer skrivnostno trpi med bolnimi, tlačeni, stiskanimi?

kot civilni imperativ: ta zvestoba prerašča v žlahtnost evangeljske kategorije.

In ki zato izključuje vsakršni manjvrednostni kompleks, vsako zagrenjenost, vsakršno zavist do večjih, ki sedijo ob obloženi mizi zgodovine. Za kristjana je ta zvestoba ponižno, hvaležno in celo radostno sprejetje neke bivanjske danosti, ki mu je bila samo po transmissiji zgodovine izročena iz samih božjih rok. In kdo more reči, da določena evangeljska beseda ne meri tudi na neugledno delo v malem slovenskem vinogradu: „Prav, dobri in zvesti služabnik, v malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil.“ (Mat 25, 4-23)

Slovenskemu kristjanu bo torej vera njegovo narodno zavest samo potrjevala z nadčasovno razsežnostjo. Obenem pa jo bo v svoji katoliški vesoljnosti varovala pred ozkosrčnim samozapiranjem, pred folklorno zatohlostjo in kulturno provincialnostjo. Krščanstvo torej ostaja za Slovenca alternativa ne samo neke nazorske, ampak tudi kulturne univerzalnosti, in to posebej v času, ko se zdi, da razvrednotenje vsakršnega kriterija, od etičnega do literarnega, peha slovensko kulturo navzdol v novo folklorizacijo. Če se bo ta proces nadaljeval, bo krščanstvo ostalo tudi alternativa Evrope, alternativa vrednote, alternativa kvalitete.

V okviru teh parametrov, ki mislim, da niso izfantazirani iz zraka, ampak ki se dajo podpreti z dejstvi in s številkami,

Zvestoba lastnemu narodu je za slovenskega kristjana več

se profilira v svojem pomenu tudi nova slovenska hiša v Rimu.

Po kakšni nevelikodušni oceni bo to samo slovenski hotel v Rimu. Na to bi odgovoril, da je slovenski hlapec Jernej še preveč reven, da se ne bi razveselil ne samo vsakega novega slovenskega hotela, ampak tudi vsake nove župnijske dvorane, vsake nove slovenske oštarije, kjerkoli že se gradi zunaj naših meja. Prostora pač, kamor ta polizgubljeni slovenski Jernej po slovensko telefonira, kjer lahko po slovensko je in spi. Slovenik bi bil pridobitev za nas, tudi ko bi bil samo novo ognjišče slovenske družabnosti v času, ko je družabnost med nami izginila, ko se slovenski človek čedalje bolj zapira vase, ko je slovenska kultura postala eno samo šotorišče slonokoščenih kolib brez človeškega in kulturnega pretoka, v razvetju solipsističnih čudalstev. Slovenik bi bil pridobitev za nas že kot turistični objekt, in to ne ravno v Rimu.

Toda njegova namembnost je manj hotelska. Slovenik naj daje slovenski krov, slovensko ozračje, slovensko knjižnico mladim slovenskim duhovnikom, ki se bodo tu v Večnem mestu z nadaljevanjem svojih študij vzgajali v slovensko svečeniško elito. Danes je v Rimu nič manj kot 108 cerkvenih narodnih zavodov. In če so tu zastopani Armenci in Abesinci, Filipinci in Litvanci, Mehikanci in Ukrajinci, Madžari in Hrvati, more danes Slovenec ugovarjati ustanovitvi Slovenika samo iz nacionalnega mazohizma. Takšna slovenska prisotnost v metropoli krščanstva more biti le eno od znamenj naše zgodovinske doraslosti.

Gheto: tudi ta ljubeznovitost je bila servirana za ta dan: da bo namreč Slovenik zapiral, namesto, da bi odpiral v mednarodno družbo in mednarodne stike. Ko da njegovemu gojencu ne bo takšnih možnosti na ostajanje na vseh mogočih ravneh, od univerze do vseh tistih kanalov, ki jih Rim nudi predvsem cerkveniku. Ko da slovenski človek danes, ko tujost preplavlja njegov pravopis, njegovo pokrajino in njegovo psiho, bolj potrebuje novega svetovljanskega loščila kakor utrditev v lastni majavi identiteti, v lastnem razmazanem čustvenem in kulturnem sidrišču. Zakaj aksiom je tudi, da pri slovenskem intelektualcu tudi krščanstvo ne bo avtentično, če ne bo slonelo na osnovi neke zdrave narodne osveščenosti. Milost predpostavlja naravo tudi v tem. Zamejsko okolje nam nudi izkustveno potrditev za to: ena mlačnost gre z roko v roko z drugo: versko polovičarstvo gre skupaj z narodnim polovičarstvom.

Je mogoče danes odvezati duhovnika od tega, kar je njegova slava v naši kulturni zgodovini, da je bil katalizator vseh tistih pobud, ki so naredile iz Slovencev narod? Na institucionalni ravni ga je vsekakor odvezala zgodovina, vsaj v matični Sloveniji. Toda eno je jasno: slovenstvo je tako številčno kakor vplivno prekrhka entiteta sredi trenja današnjih zgodovinskih prasil, da bi si moglo privoščiti

luksus, da se odpoje podpori, ki mu ga je lahko nudi slovenski duhovnik.

Prav tako si tega razkošja ne more privoščiti slovenska kultura. Če je kultura in ne slepota, si more samo želeči da bo Slovenik še en pospeševalec tiste žlahtne tradicije, ki je dala slovenski kulturi Trubarja in Vodnika, Finžgarja in Izidorja Cankarja, Breznika in Šolarja.

Jamstva neke nove duhovne kvalitete Rim sam na sebo seveda ne bo pomenil. Posebno, če upoštevamo, da se slovenska zavest v njem ne more znebiti občutka, da Rim slovenskega naroda ni hranil samo z resnico in milino Besede. Celo skušnjava bo utegnil biti za tistega, ki ne bo znal onkraj socioloških naličij in protokolskega dekorj-prisluhniti vrelcu, ki se izbija izpod Petrove skale, v nenehni prisotnosti Duha. Še posebna skušnjava v tem novodobnem Rimu, plakatiranjem s pornografijo in mrgoleče od prostitucije. Mogoče si bo treba pred potovanjem v Rim dati v prtljago še Pavlovo armaturo, meč vere in čelade zveličanja...

In vendar Rim ni bil za Slovence samo mesto mnogih visokih nerazumevanj in tudi neapostolskih gluhot. Bil je tudi mesto Hadriana II., ki je v daljni poltmi IX. stoletja z apostolskim navdušenjem – *Laudabunt Dominum omnes gentes* – dovolil svetemu Metodu uporabo slovenskega jezika v bogoslužju in pri tem označil za volkove – lupi – tiste ki bi se tej anticipaciji II. Vatikana upirali. Rim je bil tudi mesto velikega Benedikta XV., ki je ob sami zori fašizma s prav tako apostolsko nedvoumnostjo izrekel svojo besedo v obrambo slovenskih in hrvaških duhovnikov v Julijski Benečiji, „ki jim je bilo mogoče očitati en sam samca zločin – pravi dobesedno v svojem pismu tržaškemu škofu Angelu Bartolomasiju z dne 2. avgusta 1921 –, da so istega naroda in jezika kakor verniki, ki jim je jih izročila zakonita cerkvena oblast, in da te vernike ljubijo in branijo“. V to mesto so pod fašizmom prihajali slovenski intelektuali, da so drugemu velikemu prijatelju Slovencev, nadškofu Forgarju svetniškega spomina, prinašali vžita v platnice knjige zaupna poročila o terorju nad slovenskimi ljudmi. In potem se je še enkrat zvrstil na papeškem prestolu človek, Janez XXIII., ki je v svojo okrožnico *Pacem in terris* vstavil od stavek o narodnih manjšinah, ki mu ga je ponudila slovenska roka.

Skratka, iz tega mesta so prihajale k nam tudi oživljajoče poslanice duha. In za vsakega, ki bo znal dojeti njegovo milostno razsežnost, bo Rim samo pridobitev: in med svojih slovenske brate se bo vrnil bogatejši za novo širino srca in uma, za novo veseljnost, za novo zvestobo.

Naj nam bo torej Slovenik nova žlahtna investicija za čas in za večnost.

Germinet, crescat, floreat!

o nas pišejo

Tržaško-goriški NOVI LIST je 19. julija letos natisnil zajetno dvostopno kritično poročilo o letošnjem 1. zvezku našega MEDDOBJA. Poročilo je podpisal f j, eden stalnih kulturnih kronistov tega uglednega slovenskega tednika na pragu domovine. Poročilo je vredno ponatisa, zato ga tu posredujemo bralcem Glasa in Meddobja. Piše Novi list:

V Trst je prispela nedavno prva letošnja številka revije Meddobje, ki jo že trinajsto leto izdaja Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu. Ze večkrat smo imeli priložnost opozoriti in predstaviti to revijo – edino kvalitetno slovensko revijo, ki izhaja zunaj strnjene slovenskega narodnega prostora.

Nova številka prinaša na uvodnem mestu pesem urednika Franceta Papeža v kastiljščini "Lo nuestro", ki je zaradi pomanjkanja znanja tega jezika sicer ne moremo v polni meri uživati in oceniti, vendar napravlja vtis, da avtor mojstrsko obvlada jezik in da zveni pesem lepo. Oblika je moderna, motiv južnoameriški.

Sledi drama Ivana Mraka „Spoved lučnim bratom“, ki je bila objavljena že drugje. V opombi uredništva je rečeno, da jo je avtor prvotno poslal Meddobju v objavo, a zaradi tehničnih ovir ni mogla biti objavljena takoj, zato jo je prehitela avtorjeva izdaja v samozaložbi. Bert Pribac je prispeval „ciklus pesmi iz današnjih dni“ pod skupnim naslovom „Ris na oceanu“. Skoro vse so zelo zanimive in izvirne po motivih, kot povedo že njihovi naslovi. (Kronist navaja v naslednjem naslove posameznih pesmi. – Op. Glasa.) Čutiti je prizadevanje za lep pesniški jezik, vendar ga

še včasih zanese: „popašenih“ namesto popasenh, „pokraj“ namesto poleg, ob, pri, „dosegajo in se množijo“ (dosegajo se? dosegaajo kaj?).

France Papež je objavil tudi esej „Petsto let Kopernika“, Frank F. Bükvič pa pod naslovom „Ptiči pevci v kletki“ obširno poročila o ruskem protisovjetskem pesništvu (morda bi bilo bolj točno reči oporečniškem ali celo satiričnem, saj nekaterih pesnikov ni mogoče označiti za protisovjetske, imajo jih celo za režimske, npr. Jevtušenka). Ta pregled mnogimi citati pesmi zavzema velik del revije. Zanimivi so dokumenti o dveh manj znanih slovenskih osebnostih Ignaciju Lavriču in dr. Leopoldu Lenardu, ki jih objavljata dr. Srečko Baraga in Vekoslav Bučar. Lenardovo obširno pismo-dokument se bere kot grozotna groteska osamljenosti „beograjskega Slovenca“ v starosti. Na koncu najdemo kratek zapisek o umetniški prilogi te številke, reprodukcijah (žal, zgolj fotografskih) slik Bare Remca v razstavi, ki jo je imela ob koncu lanskega leta v Buenos Airesu pod naslovom „Argentinski sever in jug“, in na zadnjem listu „Kroniko“ prireditev Slovenske kulturne akcije v lanskem letu. Zdi se nam – in tudi to ni nova ugotovitev – da je postala revija preveč literarna, v njej manj ka živih problemov, tako slovenskih kot južnoameriških diskusij in celo polemik. Verjetno ima premalo sodelavcev. Kljub temu se revija drži na več kot dostojni ravni.

MEDDOBJE izhaja že dvajset let, prav od rojstva Slovenske kulturne akcije. Iz razlogov, ki smo jih bili pojasnili že me

seca aprila 1969 v Glasu, pa je danes žalobog seglo šele v 13. letnik. Toliko v pojasnilo prijatelju kronistu v Novem listu, ki smo mu za znovno pozornost, s katero slovenski svet ob meji opozarja na dejavnost Slovenske kulturne akcije, iskreno hvaležni. — Urednik Glasa.

V 1. letošnji številki ugledne hrvaške zdomske publikacije HRVATSKA REVIJA, ki v uredništvu dr. Nikolića izhaja v Barceloni, je objavljen prispevek dopisnika tega periodika v Argentini Milana Rakovca, ki se s celostranskim poročilom pomudi ob lanski razstavi ak. slikarke BARE REMEC „Argentinski sever in jug“, (decembra 1973, kot prireditev likovnega odseka Slovenske kulturne akcije). Poročevalec govori uvodoma o Bari Remčevi kot „znani umetnici“, katere ime je v vrsti priznanih slovenskih likovnikov res cenjeno, tako po njeni naravnost zavirljivi dejavnosti, kot tudi po njenem zelo zanimivem iskanju, poklicnosti in pridatkevnosti na področju slikarskih dognanj. Ni prvič, ugotavlja poročevalec, da Hrvatska revija govori o Bari Remec. A njena zadnja razstava med Slovenci je izredno presenetljiva in je zato ta njen uspeh vreden širše obdelave. Nato Milan Rakovec takole piše o razstavi in umetnosti Bari Remec:

Prvi in to zelo važen vtis, ki ga napravi, je ta: Čeprav se na prvi pogled zdi, da je slikarska atmosfera B. R. precej komplicirana in polna dekorativnih in literarnih interferencij, so slike kakor Ministranta, Sonce, Araukanka s šipkom, pa nato še več varijant rož, ali Zemlja na severu, do raz, prvič, da nam avtorica teh slik noče prikazovati nomenih „zakučasih ili proizvoljnih“ problemov, ker jih ona ne čuti, in drugič, da se njeno slikarstvo ne udnjuje v njeni komodnosti preteklosti ali naučenosti izpred desetih,

dvajset ali več let. In to velja tako za risbe, kakor tudi za fakturo in barve njenih slik. Zato slikarstvo B. R. pušča odprta vrata za vse te možnosti.

Enostavna risba, naravno enostavna in deloma celo suha, je vedno vporabljena z nalogo, ne prikazati toliko zunanji videz in fizične transformacije, kolikor tisto zadaj, nerazloženo, skrivnostno in irealno. Pokrajine B. R., namesto da prikažejo pravo podobo prostora, prikazujejo in odkrivajo gledalcu tisto duševno stanje, ki ga ta prostor izziva in to vedno napolnjeno in zaokroženo s par elementarnimi živimi podobami in naravnimi barvami, vporabljenimi z velikim okusom in absolutno točnostjo. Prisotnost človeka v teh krajinah, pravzaprav njegova neke vrste misteriozna prisotnost je sugerirana bolj samo z nekaj glavnimi in važnimi obrisi njegovega lika, kakor pa s totalno in zunanjo prisotnostjo, radi česar nastaja tista osamljenost, ki gleda iz njenih podob. Nekatere slike na tej izložbi so naravnost ekstremno enostavne, ter gledalca naravnost navdušijo in presenečajo.

Enostavni resnosti začetne koncepcije se nato pridruži spremljava, ponavljam, z nekaj par živimi barvami, temu nato dodaja B. R. kot bistveno neko svežost in spontanost svojih občutij, ki pa ne izključujejo še vse druge dobro premišljene in racionalne elemente fakturalne narave. Odtod njena naklonjenost k dekoraciji in dekorativnim prvinam, ki so v nekaterih slikah očitne, v nekaterih pa se kažejo povsem jasno in odkrito. Odtod tudi rezultati teh zelo zanimivih in kvalitetnih plodov njene slikarske umetnosti, naporov in stremeljenj, ki zvesto pričajo o nedvomnem in originalnem talentu slovenske slikarice.“

Konča poročilo s poudarkom, da je razstavo obiskalo tudi več njenih hrvaških prijateljev.

dr. tine debeljak

o dolencu pišejo

v slovenskem severnoameriškem dnevniku AMERIŠKA DOMOVINA je 27. junija letos, med drugim vrednim, napisal Jože Cvelbar „Par ocvirkov za tiste, ki nočejo starih spominov“. Med drugim pravi: „Kupi Mojo rast in jo beri. Boš videl, da boš postal duhovno bogatejši. Ta knjiga bi morala biti v vsaki slovenski družini.“ Nato pa doda misel za Amerikance: „Žalostno pa resnično je, da dobiš slovenske družine, ki so potrošile na stotine dolarjev za angleške knjige, ki jih niso prav nič razumeli... za slovensko knjigo pa je bilo 25 centov preveč... brbrbr!“

Tone Osojnik, nekdanji sokolski prosvetar, kot pravi sam v članku „Čudno nam minevajo junijski dnevi“ — tudi Ameriška domovina, 28. junija letos — piše, da je bil v istem času kot Dolenc tudi on zaprt na Miklošičevi cesti v Ljubljani. Ko omenja njegovo knjigo, pravi: „Nekaterim, kot sem bral v raznih zdomskih listih, ti Dolencevi spomini niso všeč. Moti jih njegova človečnost in duhovnost, s katero je znal premagovati vse duševne bolečine, ki so mu bile prizadete po političnem nasprotniku. Nikakor ni s tem rečeno, da je duhovno klonil pred sovražnikom. Raje bi dejal, da je zmagal nad njim. Saj ga je že s svojim medvojnimi ravnanjem, z osebno poštenostjo tako razorožil, da ga je v mesecih maščevalnega srda nekako prisilil izreči skrajno čudno kazen: svobodno gibanje in življenje v nesvobodi.“

Doktor Dimitrij Bergant je v pismu iz Londona, 16. avgusta 1973 zapisal: „Najlepša hvala za pošiljko knjige Iv. Dolenca Moja Rast, katero sem prebral z velikim navdušenjem. To ni samo zgodovinsko delo, ampak predvsem vzgled kristjana, ki živi iz evangelija in sledi samo vzgledu Kristusa. Izredno zanimivo branje za naš čas, ko vsi iščejo pristinosti in navdiha.“

Od doma, iz Slovenije pa tole „propagandna“: „... publikacije kot GLAS SKA... Dolenc... so prepovedane. Za Dolencem je npr. že stikala UDBA. Tudi so knjigo ponekod zaplenili...“ (Vemo, da so jo zaplenili škofjeloškemu muzeju, kamor je bila poslana v dar za tisočletnico loškega mesta. — Op. Glasa.)

knjige knjige knjige

predstavitev dveh novih knjig

V Slovenskem kulturnem klubu v Trstu so 14. aprila predstavili najnovejšo knjigo uglednega tržaškega pisatelja in esejista Borisa Pahorja „Grmada v pristanu“, ki je letos izšla v matični Sloveniji. Knjiga tega vidnega predstavnika naše zamejske književnosti je izbor črtic, ki obravnavajo predvsem dobo fašizma na Tržaškem in Primorskem, s pretresljivimi utrinki iz življenja slovenskih ljudi v takratnem času.

Na kulturnem večeru Društva slovenskih izobražencev v Trstu pa je bila predstavljena najnovejša pesniška zbirka rednega člana Slovenske kulturne akcije Vinka Beličiča „Bližine in daljave“, ki je izšla v založbi revije Mladika. Odlomke iz te zbirke smo v Glasu objavili v junijski številki pod stalnim zaglavjem Iz vrednih knjig.

Ob sklepu tega Glasa je urednik prejel tudi najnovejši zvezek tržaških revij Zaliv in Most. O obeh in o letošnji Mladiki bomo pisali v prihodnjih številkah.

darovi

N. N., Buenos Aires, 3.000 pesov
Franci Markež, Argentina, 54 pesov
Drago Mario Šijanec, Argentina, 6 pesov
Janez Pintar, Argentina, 50 pesov
Ing. A. Stravs, Švica, 51,75 pesov
Ga. N. N., Nemčija, 25 nemških mark
župnik Vinko Zaletel, Avstrija, 17,50 dolarjev
dr. Peter Urbanc, Kanada, 10 dolarjev
duhovnik dr. Alfonz Čuk, ZDA, 6 dolarjev
duhovnik Joža Vovk, ZDA, 1 dolar
Janez Sever, ZDA, 1 dolar
Viktor Tominec, ZDA, 20 dolarjev
družina Bidovec, Argentina, 300 pesov
dr. Ljubo Sirc, Anglija, 9 dolarjev
dr. Franček Žebot, ZDA, 1 dolar
Janez Plečnik, ZDA, 10 dolarjev

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA VABI VSE PRIJATELJE
V ZAMEJSTVU, ZDOMSTVU IN IZSELJENSTVU,
DA SE JI PRIDRUŽIJO KOT NJENI PODPORNİ ČLANI!

dragi MED!

KO Ti spet pišem pismo iz Tokio, je 35 stopinj vročine; baje že štirideset let ni bilo tako hudo na teh otokih. Nebo je safirno modro brez oblaka, oblacka, ali sape. A kljub vsemu Ti moram pisati, ker si me po povratku z gorá pri Fudži presenetil v novi obleki; le zakaj nočeš potegniti levega roba še na drugo stran, to je – še čez zadnje platnice? In tokrat si mi z osebno izkaznico prvič razodel, odkod si in kam greš. MED – DOB – JE... V tem berem formulo simfonije. Prvi zvočni stavek je MED: možnosti eksistenčnih danosti, eksilskih danosti, eks-sistenčnih danosti; vsaka umetnost zajame v stvarih to, kar se dá na nov način drugače uresničiti. Drugi zvočni stavek je DOB: doživeto osredotočenje v besedi; izmed toliko mogočih možnosti se umetnik odloči za to in ono, ker jo po svoje doživi kot razširjenje danega sveta; tudi se med različnimi umetniškimi sredstvi odloči za besedo, po kateri je torej svet na nov način spočet. JE tretjega zvočnega stavka je po vsakem zvezku in letu in mescu drugačen način osvajanja in oblikovanja sveta po besedi; je – čeprav ga nočejo javno priznati tu in tam, – in ker je, na svoj nov način bivanja oblikuje že obstoječe stvari življenja našega človeka, kolikor je slovenske besede zmožen, fizično in duševno. Ali bi torej mogel molčati pred teboj, ljubi MED?

In tudi so me nekatere stvari posebno zajele. Bükvičev pregled tajne sovjetske poezije, o kateri sem že dostikrat bral, a katere mi še nihče doslej ni posredoval v obliki ličnega eseja, zgrajenega na podlagi izbranih informacij. Zadel me je Bučarjev članek o samoizpovedi dr. Lenarda; kakšna tragika se skriva med vrsticami. Zdi se mi skoraj, da je tisti veliki človek Leopold Lenard pozabil – moliti. In kako čudovit, edinstven pogled nam nudi objava Lenardovega pisma – nekaj osnovnega za razumevanje cele Lenardove zapuščine, ki jo zdaj baje hranijo v Ljubljani... in ki bo brez tega pisma kot zaprta skrinjica brez ključa. In še pri enem pisanju sem se posebej zamislil – ob Baragovem vrednotenju osebe in pesmi Ignacija Lavriča. Mislim sem, ko sem prebral Lavričeve pesmi: ko bi mu kdo mogel biti za mentorja v onih letih! Njegove podobe oblikujejo na svež in nežan način slovenski usodni svet, a odpove ritmu. Vse deluje kot dokumentaren film v vrsti drugih dokumentarnih filmov, po večini neobjavljenih, to je: neizdelanih, ker ni režiserjev za resnico. Kakšen zločin ustreliti (da se tako bolj spodobno izražam!) tako idealno slovensko življenje brez zakonitega sodnega postopka! Je Ignacij kaj takega slutil, ko je 19. maja 1941 zapel: „Zlato sonce, glej, je otemnelo... kot volkovi našo kri bi pili.“?

Papeževa španska poezija je tokrat bolj melodična, bolj argentinska, brez nekaterih ponavljanj, kot pa njegove „poesías“ doslej. Tu je njegova rast: „en las noches... soledades americanas“. Berta Pribea poezija je tudi celinsko barvana, tokrat s podobami Avstralije. A Pribeu iz srca želim še več pesniške metamorfoze; za pesem ni dovolj, da je napisana v obliki pesmi; ker sicer sovpade z novelo in novelico, z esejem, s poljudno znanostjo, s filozofijo. Resnična pesem je nenadomestljiva; tako ni mogoče na novo povedati o stvarih našega sveta ne v eseju, ne v noveli, ne v znanstvenem opisu. Vsebina mora določiti obliko, vsaj ko je pesem izdelana do konca. Pesem je v tem več kot vse druge umetnosti, ker se lahko giba tudi obliko, vsaj ko je pesem izdelana do konca. Pesem je v njegove pesmi pa so pretresljivo lepe, npr. odlomki pesmi „V hiši mojega očeta“, skoraj cela „V trenutku, ko sem sam...“, cela „Molitev za sodni dan“ in skoraj cela „Trs, ki ga veter maje“ z izjemo zadnjega stiha, ki bi se bolj glasilo (excuse me, Sir!): „čujem tiho vzdihovanje zvezd, ko razpadam v prah.“ Zvezde tudi v Avstraliji ne razpadajo z astronomsko naglico. Naj še za hip obstojim ob pesmi „Sonce“. Pesnik ga imenuje mrtvega boga; ali v

pomenu, ki so ga rabili prvotni avstralski prebivalci-domačini, kolikor so postali kristjani? Primitivne animistične vere priznavajo le živo božansko moč odnosno bitje. Ali pa se v pesnikovem izražanju podzavestno zrcali moderna modna struja, ki govori o „mrtvem Bogu“ in o teološki mrtvega Boga. Upam, da tovrstni „nonsense“ še ni zajel mislečega prebivalstva Avstralije.

Dragi MED! Dovoli, da se ponavljam: še tako popoln črna-bela fotografija ne more pred-staviti slikarjev, posebno ne mojstrov, kot je Bara Remec. Barva je bistven element njihovega ustvarjanja. Kdaj se boš, dragi MED, lahko dokopal do zaključkov na podlagi teh premis? Ali misliš, da je za koncert dovolj, da si ogledaš tiskano partituro?

Papežev esej „Petsto let Kopernika“ je klasičen primer poljudno razumljive in napeto pisane razprave. Na str. 30 bi si želel nekoliko jasnosti ob besedah „moderno znanstveno pojmovanje kozmologije“: beseda kozmologija ima pestro zgodovino za seboj. K zaključnemu poglavju na str. 33 bi si želel paralelo h Kopernikovim - Keplerjevim dejanjem: „znanstveno in racionalno filozofsko razlaganje narave“: pri zdravnikih Hippokrates (fl. 400 p. K.) in Galenus (umrl okoli 200 p. Kr.). Mimogrede: Kaj je pravzaprav „racionalno filozofsko“? Ali ni „racionalno“ vključeno v „filozofskem“? In če, recimo, ni, kako se razlikuje od filozofskega?

Mrakovo „monotragedijo“ si lahko pravilno predstavljamo le kot radijsko igro, ker se mi zdi, da bi za dejanski odrski nastop nudila premalo dejanja. Ali bi ne kazalo dramatizirati naslov? Npr. v nekaj takega kot Umiranje doktorja Franceta (Prešerna). Kadar besedilo zdrkne na čisto navadno vprašanje, pogrešam umetniško ustvarjanje; tekst mora biti več kot reportaža, več kot rekonstrukcija umiranja določene besede. Učinkuje pa podnaslov „monotragedija“ v določenem smislu te besede: človek se nehote zgrozi nad banalnostjo takšnega umiranja takšnega človeka. Za vsako tkzv. naturalistično ustvarjanje bi lahko navedli kanadsko povelje: „Is that all? But's that on all then...“ (Je to vsa resnica? Ker če res je vsa, potem...)

Šele zdaj, ko začno padati listi z drevja, Ti pišem, ljubi simfonični MED; ni me bilo v tem najširšem velemestu sveta za cela dva mesca; nič se mi ni treba opravičevati, ker sem pravkar bral v Glasu XX, 7, da je bil že Aristotel ugotovil, „da je življenje razdeljeno na počitek in delo“. Za človeka je življenjsko važno, ugotavlja poročevalec o 2. letošnjem kulturnem večeru v Buenos Airesu, „menjavati svoj delovni čas s presledki“; saj je „vsa človekova dejavnost“ usmerjena „v dosego potrebnega... in lepšega...“ Vprašaj prof. Vivoda, ali je stoddotno za formulacijo naslednjega stavka: „Predavatelj je kot največjega sovražnika rekreacije v moderni družbi označil televizijo“. Na Japonskem (z največjim številom televizijskih sprejemnikov na drugem svetovnem mestu) pomeni televizija ne šteti delovnim družinam edino rekreacijo na koncu dneva, ki kar zbere družinske člane, da ob ekranu pozabijo na težava dela in razdvojenost dneva. Seveda lahko postane televizija sovražnik počitka.

(La za Tvoje uho: zakaj so preroki pisali odnosno dali napisati besede Besede? In zakaj se je moderna kultura in civilizacija razmahnila kot nikdar poprej, po Gutenbergovi iznajdbi premičnih tiskarskih črk, zakaj?)

Zunaj dežuje; ne čudi se, prosim; to pismo sem pisal tri dni. Sayonara!

Tvoj vdani

Ladislav Lenček